

45897

DISSERTATIO INAUGURALIS MEDICAE

DE

P E S T E

QUAM

CONSENSU

GRATIOSÆ FACULTATIS MEDICÆ

PRO LICENTIA

SUMMOS IN ARTE MEDICA HONORES

ET PRIVILEGIA DOCTORALIA

LEGITIME OBTINENDI

IN

INCLYTA ARGENTORATENSIVM UNIVERSITATE

SOLENNI ERUDITORVM EXAMINI SUBMITTIT

ANNO MDCCLXXXI. DIE XX. JUNII

HELIAS RUTZKY

UCRANO - RUSSVS.

H. L. Q. C.

ARGENTORATI

Typis JOH. HENRICI HEITZII, Univerfitatis Typographi.

A SON ALTESSE

LE

PRINCE PROSOROWSKY

LIEUTENANT-GÉNÉRAL AU SERVICE DE RUSSIE,

CHEVALIER DE L'ORDRE DE ST. ALEXANDRE NEWSKY,

DE LA SECONDE CLASSE MILITAIRE DE ST. GEORGE &c.

MONSEIGNEUR !

Les loix de l'Université, que j'ai fréquentée, m'astreignent à un devoir bien sensible à mon coeur, celui de chercher à me rendre utile à l'humanité, en traitant avec précision une matière médicale : pour remplir ce but avec avantage, j'ai fixé mon choix sur la peste, sujet vraiment grand, & si j'ose le dire, digne de paroître sous les auspices de **VOTRE ALTESSE.**

Point de fléau plus redoutable peut-être pour le genre humain ! mais il n'est jamais plus destructeur, que lorsqu'il est méconnu. On croiroit à peine à la possibilité d'une erreur aussi dangereuse par ses conséquences, si les fastes de l'art ne nous en fournissaient un exemple des plus frappans. Deux célèbres Médecins

de l'Italie a) triomphèrent en cette occasion des vues saines de la multitude ; & Venise ne se reconnut la victime de leurs préjugés, que lorsqu'elle fut presque entièrement ravagée par la peste.

Cette triste preuve de la foiblesse de l'esprit humain, en affoiblissant ma confiance dans les descriptions des Auteurs, a étouffé le desir, que j'avois conçu d'enrichir, & d'étayer mon ouvrage de leurs lumières. C'est d'après nature que je veux tracer le portrait, que je médite ; & l'observation seule guidera mon pinceau. J'ai vu les symptômes de cette affreuse maladie à tant de reprises différentes ; qu'un pinceau étranger dénatureroit mon tableau, au lieu de lui donner du coloris & de la force.

Si quelqu'un doutoit de sa ressemblance, je pourrois, **MONSEIGNEUR**, en appeller à **VOTRE** témoignage : **VOUS** étiez à la tête des troupes auxi-

a) JEROME MERCURIALIS, & JEROME CAPIVACCI, Medecins de Padoue, Comment. V. SWIETEN de Morb. epidem. T.V. p. 189.

liaires de Russie, lorsque la peste les a affaillies : VOUS l'avez reconnue sans la craindre, & VOUS avez encouragé mes efforts, pour détruire cet ennemi intestin, tandis que VOUS repoussiez avec avantage les ennemis de l'état.

La bienveillance, dont VOUS m'avez honoré depuis cette époque mémorable, m'invitera toujours à la reconnoissance. J'ose supplier VOTRE ALTESSE, de ne point juger de son étendue par la petitesse du tribut, que je lui offre, mais par la vivacité des sentimens, dont je suis pénétré : ils naissent en foule dans les coeurs bienfaits au seul souvenir des grands hommes, qui s'intéressent à la patrie.

Je suis avec le plus profond respect

MONSIEIGNEUR,
de VOTRE ALTESSE

le très-humble & très-obéissant serviteur
ROUTZKY.

§. I.

Quum hanc de Peste dissertationem conscribere in me suscepti, superfluum esse judicavi, ut varias pestis denominationes, quæ antiquissimis temporibus in usu erant, hic recenserem; eo animum meum potius intendi, ut exactam morbi cognitionem, ejus symptomata auxiliæque traderem, quæ dirissimo hoc morbo grassante, mihi observare licuit. Verum ne sicco penitus pede plurima scitu necessaria præterire videar, tam superioris quam hujus sæculi auctorum placita evolvi, consulique, & quæ memoratu digna reperi, meos in usus vertisse reperies, B. L. benigna fronte excipias prolata enixe rogo.

§. II.

Auctorum plurimi, nube pro junone capta, causas pestis cœlitus originem traxisse opinati sunt. Rem tanti momenti, quæ severo scrutinio esset limanda, tenebris

denfis obscurarunt. In admirationem raptus fui, quum FORESTI *a)*, summi olim medici, scripta evolvi, qui serio affirmavit, nec ad testes provocare erubuit, stellas de cælo cadentes, ignem delabentem in plateas supra domos frequenter sese vidisse, & pestem exinde productam. Tædio fui affectus, quum SCHREIBERUM *b)* legerem, qui pro vera causa pestis nubeculam assumpsit quandam, quam chirurgi observatione stabilivit: „medio mense Septembris, ipsa „meridie, dum omnino sudum esset, ingressus sum oppi- „dulum, per tres menses clausum, in quo inspexi ado- „lescentem, modo mortuum cum carbunculo, atque no- „tavi nubeculam; hanc semper adfuisse & incolæ & custo- „des testati sunt. Quid de his DIEMERBROECKIUS *c)* quid ANTONIUS PORTI *d)* quæ vani astrologi, aliaque garrula gens, de cometis, certoque aspectu planetarum, lusu puerorum ferali, spectris, inclementia cœli, deque horum similibus deliraverint, si recensere vellem, tempus inaniter consumerem. Utar autem his refutandis, ut falsis, ac incertis ratiociniis, verbis HIPPOCRATIS *e)*, qui de morbo sacro agens præclare; „Neque, inquit, quidquam „aliis morbis divinius, aut sacratius, sed eandem, ex qua „reliqui morbi oriuntur, materiam habere mihi videtur, ho- „mines vero ex imperitia, & admiratione, ei naturam quan- „dam, & causam divinam, inesse censuerunt, quod nulla „in re reliquorum morborum similis esset; & per consilii „inopiam, quod morbum non cognoscunt, illi divinitatem „asservant.

a) *Op. Med.* Tom. 1. Lib. 6. Observat. 9. de peste Delphensi p. 199.

b) Pag. 6. Cbl. 5. de pestilent. in Ucraina grassante, annis 1738. 1739. edit. Berolini.

c) Pag. 19.

d) De peste Lib. 1. Cap. 24. pag. 23.

e) Lib. de morb. sacro pag. 301. FOESII edit.

Missã igitur facio, hæc omnia, circa pestem astrologica ratiocinia, ne in sublime evehar, inanes quærens per æthera causas; sed præmens vestigia naturæ, sequar rectum tramitem, qui mihi causas per effectus ad oculos monstrabit; quidque experientia & ratio in pennam dictabit, promam.

§. III.

Pestem quousque perstringes subtili ingenii scrutinio, quocunque speculaberis modo illius syndromen ab initio per totum morbi decursum, aliud de ea iudicium ferre non poteris, nisi veram esse febrim statuas, exortam a putredine, propagatam per contagium, & quæ ab aliis febribus putridis, se non natura, sed gradu putredinis, & signis pathognomonicis distinguit.

Quam diversa sit hæc pestis definitio ab aliis, quas auctores condidère, qui scripta eorum evolvit, ei clare patet. Ut meam mentem ulterius explicem, singula, quæ illa puncta continet, probare conabor. Agitatae jam fuere inter medicos lites, ut veram de peste notionem statuerent, & quidem eo præcipue tempore, quo lerna malorum, fatalem hominibus interitum minatur, atrocissime sæviens pestis mortalium turmas ad busta trahit, suprema magistratum iudicia, ex commiseratione erga proximos, ubique locorum quærunt consilia, openque in sublevandis civium ærumnis: nullis laboribus, nullis sumptibus, nulli curæ denique parcunt, ut imminens periculum averruncent. Sed proh! oleum, ut ajunt, & operam perdunt; nam medici, quorum officium exigit, his horrendis in casibus, salutare ferre consilium, eruere auxilia in solatium ac salutem ægrotantium suspendunt suum iudicium, disceptant inter se an pestis sit, an alius morbus. Sci-

te ejusmodi casus describit de HÆN *f*) „facta ait, mali-
 „gnos inter pestilentialesque morbos distinctione, in-
 „digne de morbi natura altercantur, atque aut ignoran-
 „tia, aut astutia, aut magnatum verecundia, lucrive
 „amore, pestem negantes maligni morbi vocabulo turpi-
 „ter abutuntur, donec vastificum malum diruerit urbem.,,
 Hæc ansam mihi præbuere, dubia atque lites fusque de
 que evitando definitionem pestis, ex vera ejus cognitione
 eruendi, quæ ut firmiori nitatur talo, sequentibus suf-
 fultam argumentis sistere conabor.

Neminem fugit, qui artis apollinæ principis instru-
 ctus est, sæpe in diuturna obsidione circumvallatarum urbi-
 um pestem exoriri, cui excitandæ ut plurimum favet
 tum annonæ pœnuria (homines enim dira fame ad
 incitas redacti, vorant quævis obvia, quamvis in putri-
 dum tabum diffluentia corpora), tum quod homines lon-
 gum per temporis spatium commorantes incarcerati, imo de-
 stituti aera libera, hauriunt aërem nocivis imprægnatum efflu-
 viis, quæ resorpta in corpus communicantur sanguini,
 atque vi sua deleteria a naturali crasi illum recedere cogunt,
 dissolvunt: denique excitant febrim horrendis stipatam
 symptomatibus, quæ adorta homines in summa quæque
 vitæ discrimina præcipitat. Huic sententiæ astipulantur
 PORTI *g*) AWENSOAR *h*) FORESTUS *i*)

f) *Ratio medend.* Tom. 1. §. 2. *de feb. pestilent.* p. 203. cap. 10.

g) *De pest.* pag. 25. pestis oritur ex cadaveribus & ex aëre non re-
 novato *ibid.* Contrahitur putredo nostrorum humorum a pravo
 potu, ciboque, dein fit febris putrida &c. *ibid.* pag. 28. & 29. citat
 THUCYDIDEM *de peste Atheniensi*, pestem, ait, præcedit aëris cali-
 ditas nimia, cum in tuguriis suffocantibus æstatis tempore habi-
 tantium corpora corruptione laborabant, & quia humores ex vi-
 ctus pravitate, putredini erant obnoxii, hinc febribus pestilentiali-
 bus origo data est.

h) *Lib. 3. Tract. 3. Cap. 4.* vidit in quadam civitate Magerus vocata,

Nihil in hac re magis ratum certumque esse poterit, quam veræ observationes, quas apud auctores haud sublestæ fidei, posteritati relictas reperimus; quæ nobis indicant, variis in locis morbum pestilentialem sæpenu-mero ex diversis corporibus originem traxisse, quæ sub ardente sirio, vel spirante austro, in putrilaginem re-ducta factis sui juris per motum intestinum putridis efflu- viis, in sublime actis, homines in confinio degentes, quo hæc deleteria spiravit aura, infecerunt, k) quod prosper ALPINUS sequenti evidenter illustrat exemplo: „in Ale- xandria Ægypti, quotannis mense Julio, augustoque a lacus cujusdam proximi aqua (quo tempore paucissi- ma est nondum Nilo flumine inundante) putrescente, putridisque ex vaporibus exinde a ventis in illiusce aerem delatis innumeri febribus pestentialibus pereunt., Etiam FORESTUS l) similia allegat exempla.

Post hæc notandum mihi venit, quod pestis, natales, quibus in locis suscepit, strictis limitata cancellis, neuti- quam servet, sed pomœria indies extendens, spargat sua seminia in distitas telluris oras, atque, ut ex traduce, ab aliis ad alios derivetur per contagium. Hanc rem evi- dentissimis exemplis evincit pestis in imperio Russorum

quod homines propter intensam famem frangebant ossa antiqua ca- daverum, comedebant medullas ipsorum, & subito moriebantur.

i) In *Oper. med.* pag. 202. post bellum sequitur fames, dein pestis ut in obsidione Harmeleni.

k) *Med. Method. de febr. pestil.* pag. 301. Lib. 5. cap. 9.

l) Pag. 201. Lib. 6. observ. 9. &c. ubi fit inundatio, aqua rursus in alveos suos refluenta, pisces moriuntur, etiam aqua diu remanente ac- cidit sæpe putredo, inde pestis. Ibid. pag. 202. ab oceano in littus prope Egmondum piscis cete in siccum projectus, dein putrefa- ctus infecit peste hoc oppidum. ibid. In Africa, ubi mare innu- meras locustas, & ranas mortuas in littus [projecit, Teste Lucano earum multitudine peste, Illyria correpta fuit.

per contagium a Thracibus susceptum grassata. Nam ultimo cum hac gente gesto bello, ob inevitabilem cum ea necessitudinem per merces aliasque allatas res hujus morbi delitescentem fomitem irrepsisse observatum; alias enim in hac terrarum septentrionali plaga, ne fando unquam auditum, pestem exoriri, atque incrementum capere, pro ut illa in regionibus ad zonam torridam sitis, nasci ac adolescere solet. Nam durante hyeme, bruma rigidissimo omnia perstringens gelu felici omine putridas aeris exhalationes delet, quas æstivum fervens calore largitur cœlum. Ad hunc probandum casum temperare mihi neutiquam possum, quin allegem sententiam Thomæ Willis *m*), quam ingeniose de propagatione pestis per contagium excogitavit. “Labes, inquit, pestis transferatur ad alios, sicuti ab omnibus corporibus, cujuscunque sint naturæ, atomorum effluvia semper excurrunt, quæ circum circa aeri innatant, quod fit a sulphure accenso, moscho, quorum exhalationibus distantia corpora imbuuntur, redolent. Et si tenues non evanescat in auras, imbuit suo fermento proxima corpuscula, novas adsciscit sibi copias & vires acquirit eundo; unde in fomite diu delitescit, donec idoneo subjecto impacta sese exerit, & labem alteri impertiens, pestem de novo resuscitat, & virus longe, lateque spargit, atque sui similem effectum producit.” Nec parum confert ad affirmandum hoc argumentum casus descriptus in observatione prima, unde liquido patet, ab uno homine peste correpto, alios quoque, quibuscum illi intercesserat familiaritas, ejusdem efficaciam in semet per contagium expertos fuisse.

Sequitur jam, ut de ultimis verbis datæ definitionis meum feram judicium, scilicet pestem a reliquis febribus

m) *Oper. Med.* pag. 104.

putridis, non natura, sed gradu atque signis pathognomonicis distingui. Multus ut sim in his explicandis, nulla mihi subest ratio; nam cuilibet sat superque notum est, quod eadem ex causa febres miliaris, petechiales, & id genus plures morbi putridi proveniant, deinceps majore in gradu sese exaltante putredine morbus pestilentialis prodire soleat.

Quod denique refert ad signa Pathognomonica: qui vel simplici vice peste infectos vidit, is facili negotio imbutus sufficiente cognitione symptomatum discrimen pestem inter aliasque febres eruet. Verbo ut hæc comprehendam, omnia signa, quæ in reliquis febribus putridis leniora apparent, lentoque procedunt passu, in peste ob insignem putredinis gradum sunt enormia, summoque cum impetu feruntur ad corruptionem corporum promovendam. Ad sunt aliquando signa, ut ex sequentibus patebit, quæ solummodo in peste sunt conspicua, in aliis autem morbis putridis, quia non est tantæ efficacæ virus, ut ea producat, non observantur. Hæc itaque symptomatum differentia provenit, non ex alia causa, quam ex majori intensitate fomitis putridi.

§. IV.

Hæc mihi hucusque de definitione causisque pestis dicenda erant; ad quæ affirmanda, meo quidem judicio allegata argumenta symbolam suam conferre vel maxime videntur, quæ fati superque animo utrasque volutans in partes ulterius promovere annitor: cum vero vera cognitio morbi, alio comparari nequit modo, nisi æqua lance pensatis, atque ad incudem reductis ejus effectibus, ideo, ut pestis sufficientem notionem quilibet facilius sibi acquirere possit, ejus evolvere symptomata auspicabor.

§. V.

Non est mihi animus recensendi ea pestis symptomata, quæ promiscue apud auctores descripta reperiuntur, ne mihi, & aliis oneri sim; exequar solummodo id, quod mei propositi est. Si vero alicui volupe est, evolvat DIEMERBROEKIUM *n)* A. PORTI *o)*, atque rimetur, quæ sunt apud illos in grandem congesta acervum. Mehercule reperiet! quam plurima eorum, magis competere illis morbis, qui sæviente intercurrunt peste, ad ipsam pestem autem cognoscendam, parum contribuere, quam ob rem fas esse videtur, si ea modo huc allegare operam dederim symptomata, quæ non ex codice aliquo excerpta, sed ex viva inspectione ægrotantium, quos misere luctari atrocissimo morbo vidi ad ultimum fati sui diem, minime confundendo cum signis aliorum morborum.

§. VI.

Sub cujusvis, qui accedit morbo pestilentiali infectum hominem, sensus cadent sequentia symptomata:

1. Facies pallida, oculi trepidantes, tremor artuum, æger se elevans vacillat instar temulenti.

2. Anxietas, debilitas summa, nausea, vomitus, dolor capitis gravativus, pulsus tum compressus vix sensibilis, tum intermittens, vel celer & parvus.

3. Bubones, anthraces, carbunculi, vibices, petechiæ. Recensitorum symptomatum, si quis saltem præcipua in ægroto deprehenderit, adhibueritque in
auxi-

n) In oper. med. pract. de pest. Lib. 1. Cap. 6. & 7. pag. 19 - 21.

o) Lib. 1. de pest. Cap. 30. p. 31.

auxilium simul alias circumstantias, tum temporis gestas, pignore certabo, nunquam ab illo in detegendo morbo pestilentiali, errorem commissum iri.

Neque reticenda sunt illa symptomata singularem animadversionem merentia, quæ eo præsertim tempore, quo pestis summo cum furore suas exercet vires, in superficiem prodeunt corporis, ac inevitabile mortis prænunciant periculum; hujus census sunt sequentia: bubones, petechiæ, vibices lividi coloris *p*), bubones retropulsi, carbunculi *q*), anthraces insignis molis, cordis vicinias occupantes, diarrhœa sanguinolenta *r*), mictus & vomitus cruentus, ut accidit ægroto secundo in observatione prima descripto. Hæc omnia tum summam dissolutionem sanguinis, tum depositionem materiæ morbificæ ad aliquod vitale viscus indicant. Interea accidit, ut homines peste infecti præsentibus hisce symptomatibus, aliquando ad ultimam vitæ metam, sibi mente consent, idque ideo a medicis non negligendum esse arbitror, ne ægrorum res in vado esse credant, quando mors in procinctu est. His ad amissim perspectis, utrum salus? an interitus? hominum impendeat cervici, prævidere possumus.

§. VII.

Symptomata, quæ hucusque recensui, unum eundemque fontem agnoscunt, licet in aliis appareant mitiora, graviora in aliis, hoc vel a quantitate materiæ morbificæ dependet, vel ab ejus qualitate, quæ vel nimis acris est, ut majori efficacia agat, ipsumque corpus uno quasi mo-

p) Obs. 1. ægrotus 1.

q) Observ. 1. ægrotus 2.

r) Obs. 2.

mento succumbere faciat, aut, si illa vi vitæ adhuc pellitur versus cutem, ultima vasa capillaria rodat, ut inter cutem & epidermidem hærens, carbunculos, anthraces, aliaque exanthemata producat. Hanc, quam foveo, sententiam suo tempore PARÆUS proposuit s).

§. VIII.

Peste nemo corripitur, nisi prægressa sensibili in corpore mutatione, ne exceptis quidem illis, qui subito moriuntur, pro uti SYDENHAMUS t) monet: qui subito peste moriuntur, eos prius invasit horror, quem illi neglexerunt.

§. IX.

Accidit non raro, ut homines obambulantes correpti peste, extra spem vitam expirent, cujus subitanæ mortis ratio in promptu esse videtur; nimirum dum vitæ vires nimia quantitate materiæ morbosæ oppressæ non sufficiunt, ut ea penitus e corpore eliminetur, æger inopinato succumbit, secundum verba SYDENHAMI, qui sic hanc rem explicat: "natura materiam morbificam in febre solvere norit, vel ab eadem oppressa fatiscit., Idem fit etiam si vires non sint penitus destructæ, sed mala sorte, materia pestilentialis deponatur in viscus cordi vicinum, aut in ipsum cor. Id quod annotaverat PARÆUS v) DIE-

s) Pag. 559. *Le charbon & la bosse sont comme cousines germanes, & different seulement, que la matiere de la bosse est plus crasse & visqueuse, & celle du charbon plus acre, bouillante, furieuse & subtile, faisant escarre au lieu, ou il sied.*

t) Pag. 65. cap. 2. *de peste.*

v) Pag. 560. *Les charbons n'occupent pas seulement les parties externes, mais aussi quelques fois internes & quelques fois les deux ensemble, si intérieurement le cœur en est saisi sans*

MERBROEKIUS x), nec non ex mea observatione prima ægroti secundi liquido patet, materiam morbificam depositam fuisse ad ventriculum, cum æger aliquot ante mortem horas, sanguinem vomuit grumofum. Etiam ex secunda observatione animadvertere licet, depositionem materiæ fuisse factam ad pulmones & intestina, cum sputum cruentum, nec non diarrhœam cruentam tempore durantis morbi passi fuerint ægrotantes.

§. X.

Sunt, qui non omnes homines ad suscipiendum miasma pestilentielle a natura aptos esse hariolantur, sed dari quosdam statuunt, qui omne per tempus durantis pestis ab omni labe immunes prospera valetudine fruuntur. Alii sequiorem sexum magis periculo obnoxium esse, quam viros, contendunt. Quidam y), infantes peste affici posse, negant. Quid de hacce opinione sentiendum sit, ex ulteriori examine patebit. Non inficias ibo, quod non tam facile contagium contrahat valetudinarius, vel diuturno morbo confectus, aut senex feros agens annos, cujus torpidum, exsuccum, languidum corpus non est ita dispositum, ut facili opera recipiat miasma, receptum foveat, fortisque excitet in actum. Juvenem vero utriusque sexus in florida sua ætate constitutum, ob patentiores corporis poros, humorum abundantiam, rapidamque eorum agitationem suscipiendo contagio, eique facilius promovendo

aucune apparence exterieure, la vie est déplorée, est brève, & les malades meurent souvent, en mangeant & en cheminant.

x) *de peste* Lib. I. Cap. 13. pag. 110.

y) SCHREIBER observ. 18. pag. 25. & senes multi peste pereunt, sed sine bubonum ac carbunculorum apparitione, aut infantes octo annis juniores non extinguit, omnium maxime sunt passæ mulieres atque viris maturæ virgines.

aptissimum esse censeo : sed reperiri homines, qui prorsus morbo pestilentiali infici non possunt, minime credo.

§. XI.

Res exigit, ut narrem, contagium pestilientiale duplici ratione corpori humano communicari posse, mediate vel immediate. Mediate, si homines vescuntur cibis corruptis, aut ejusmodi in locis degunt, ubi aer putridis effluviis scatens, haustus per inspirationem in pulmones, ac resorptus in sanguinem prædisponit corpus ad morbum pestilentialem, imo facta prædispositione producit eundem. Immediate vero, quando in mercimoniis aliisque corporibus delitescens virus, asportatur per longos terræ tractus, ad dissitas regiones, ubi, nulla prævia in hominibus ad hunc morbum diathesi, resorptum in sanguinem afficit homines. Hinc evidens est, non solum ex concursu causæ occasionalis cum prædisponente; sed absque ulla prædispositione, in corpore sola occasionalis excitat morbum pestilentialem.

§. XII.

Quæ mihi hic recensenda restant, fatis superque commonstrant, pestem ab aliis morbis epidemicis quotannis populariter grassantibus eo differre, quod illa non ex vicissitudine aëris, sed ex merisputridis effluviis, ac contagio proveniat. Nam si illa ex vicissitudine aëris originem suam traxisset, ea in regione, ubi pestilentialis constitutio dominatum tenet, indiscriminatim inficeret omnes homines; sed prostant certissima exempla in locis, ubi pestis grassabatur, adhibita a contagio præservatione, cives ab ea immunes remansisse, prout SYDENHAMUS 2) de hac re mentionem facit: "pe-

2) *In oper. med. tom. 1. cap. 2. pag. 65. de febr. pestil.*

„ste, inquit, per universam Italiam immaniter grassante
„magni Ducis cura, atque prudentia, omnem necessitu-
„dinem commercii cum loco contagioso caute inhiben-
„do, aditum in Hetruriæ fines penitus interclusit.„ His
inter se collatis liquet, pestem cum aliis morbis epidemi-
cis non esse confundendam.

§. XIII.

Omni jure non mediocrem meretur attentionem res,
de qua hic loci mentionem facere consultum existimo;
accidit nempe, ut miasma pestilentielle in humano corpore
irretitum humoribus iners delitescat per aliquod temporis
spatium, id DIEMERBROEKIUS *aa*) in peste Magoilanensi
observavit, quod quoque aliquoties me observasse memi-
ni *bb*), atque fieri id potest sequentem ob rationem. Si
miasma corpori humano non in sufficiente quantitate erat
communicatum, vel virus non tanta pollet efficacia, ut
brevis tempore; ac fieri solet, commotum, in morbum
erumpat, sed feris deinceps diebus, vel mensibus ex suis
evolvitur incunabulis, varioque habito ad id respectu, ali-
quando læthalem producit morbum, aliquando levissimis
stipatum symptomatibus.

§. XIV.

Invitus descendo ad rimandam hypothesin, quam
movit, optime meritis de republica litteraria SCHREIBE-
RUS, Professor olim Petropoli clarissimus, cum enim ille
spartam nactus fuerit, periculum faciendi in peste Otza-
coviensi, quærens remedia quibus ei obviam ire queat,

B 3

aa) *De peste* Lib. 1. cap. 4. pag. 15. & Lib. 1. cap. 7. pag. 24.

bb) *Observat.* 4.

incidit in opinionem per analogiam aliquid expiscandi ideoque pestem cum aliis morbis comparare tentavit *cc*) “morbi aiens, qui cum peste similitudinem habent, nec nisi intensitate miasmatum, inter se differre videntur, variolæ & lues venerea sunt.” Hac analogia facta ad Hydrargyrum, ut ad sacram anchoram confugiendum putavit, imo dedit consilium chirurgo, ut id in usum provocaret *dd*). Sed diu post, cum chirurgus ei regesserit, perniciem attulisse ipsum medicamentum, hujus dein imprudentiæ adscripsit. Miror sane! quid obstitit, huic optimo viro, cur, cum habuerit aptam occasionem experiendi in ægris hoc remedium, majoris fiducia causa ipse non exhibuerit, sed alienis commiserit manibus, & sic totam rem in dubio reliquerit. Quod autem pestem cum morbis, qui toto cœlo ab illa & inter se invicem differunt, comparaverit, paucis de his differam. Quænam quæso similitudo inter morbum pestilentialem intercedit, & luem veneream, quam effrenis atque impura largitur libido? Quid communis sit pesti cum variolis, quarum nos femina e gremio parentum participantes in sinu fovemus, donec accedente causa occasionali in manifestum morbum erumpant? Si vero nec causæ, nec effectus horum morborum cum peste conveniant, quid ulterius convenire potest? Denique remedia, quæ in variolis salutaria sunt, minime profunt in lue venerea, & viceversa; neque utriusque morbi remedia aliquid boni præstant in peste, ut morbo prorsus ex alio fonte originem suam trahente.

§. XV.

Multa per sæcula obtinuerat mos tempore pestis capessere fugam, juxta dictum Alcibiadis: Stultum est non

cc) Pag. 53. prop. 13. pathol. therap. pest.

dd) Pag. 55. prop. eadem scholion 4.

fuga sibi consulere cum fugere possis. Quod GALENUS quoque magnus ille in medica arte vir secutus fuerat; & cum pestilentia Aquilejam invasisset, Romam exinde cum Imperatoribus se confugisse ait. Quod consilium, quam perniciosum sit, id quilibet facillime perspiciet: nam in ejusmodi casu, omnes ægrotantes relinquuntur diræ forti, atque omni ope destituti, ipsi sibi ob jacturam virium suppetias ferre impotentes pereunt, &, si quid hucusque dubias falsasque creavit inter medicos hypotheses de peste, hoc certe consilium; profugis enim omnibus sanis, nec salus ægris procuratur *ee*), nec morbi genius cognoscitur, ut in posterum duntaxat meliori cum successu tolli possit. Hanc antiquam exuere senectam, nobis curæ cordique esse debet, dum vivimus eo in sæculo, in quo studia summa fere fastigia tangunt, atque sequi vestigia naturæ, quæ nobis pestem non divum aliquem morbum, sed febrem putridam sistit, quæ adhibita justa cautela, absque omni periculo curari potest.

§. XVI.

Incumbit mihi denique pensum, ut remedia proponam, quibus in peste solemus uti; & quamvis eorum

ee) PARÆUS. dans ses œuvres, chapitre 51. pag. 568. *Les plus opulens, même le magistrat & autres, qui ont quelque autorité ou gouvernement de la chose publique, s'absentent ordinairement les premiers, & se retirent ailleurs, de sorte que la justice n'est plus administrée, n'y ayant personne, à qui on la puisse réquerir, & lors tout s'en va a confusion, qui est un mal des plus grands, qui sauroit advenir à une republique, & les méchans amènent bien une autre peste, car ils entrent les maisons & y pillent & dérobent à leur aise impunément, & coupent le plus souvent la gorge aux malades, voire aux sains mêmes afin de n'être connu & accusé après.*

multa reperiantur apud auctores, promiscue tamen adhiberi neutiquam possunt, cum magis illis splendoris, atque mysterii, quam virtutis inesse videtur ff). Ejusmodi sunt remedia ex gemmis preciosis præparata, lapidibus Bezoar, pulvere bufonum, amuleta ex arsenico, aliaque hujus profapiæ innumera, quæ nihil contribuere valent ad morbum profligandum. Ideoque non abs re erit, si evitatis, quæ peperit superstitio, proponam modo ea, quæ ipsius morbi indoles, ac experientia nobis suppeditat.

§. XVII.

Antequam methodum persequar medendi, cum quilibet civium, durante peste, se in periculo versari credat; de iis quæ præstant sanitati, remediis, prophylaxeos gratia, aliquid expediam.

Idiotæ, nec non aliqui de tribu medicinam rationalem tractantium, qui auri sacra fame laborant, diu noctuque impallescent effingendis prophylacticis remediis, ut ignaram decipiendo plebem, copias divitiarum sibi comparent, ac sine conscientiæ morfu, ludentes de corio humano varia præservandi causa suffumigia, alexipharmaca, aliaque remedia, sesquipedalibus adornata verbis caro vendant prætio. Longe absum, ut in ejusmodi excogitandis nefariis rebus tempus teram, potius, nullum esse præstantius contra omnes morbos prophylacticum, quam optime institutam vivendi rationem statuo, in quo autem hæc ratio consistit, sequentibus verbis exprimere curabo.

α. Excel-

ff) A DIMERB. citat. de pest. cap. 5. pag. 281. autores, qui adhibuerunt lapides pretiosos in peste AVENSOAR. MENDERERUM, ZACUTUM, LUSITANUM.

- α. Excessus omnibus in rebus sollicitate est evitandus, neque opiparis dapibus, neque crapulæ indulgendum, sed sobrie temperanterque vivendo in usum adhibeamus cibum eupeptum, & potum acidulum.
- β. Mundities in domibus, nec non aeris renovatio per fenestras, spiracula domus, aliaque media administrari debent.
- γ. Pro odoramentis, ac suffumigiis cum emolumento adhiberi potest acetum simplex, vel cum herbis odoratis præparatum: neque unquam suffumigia tam domi, quam plateis, ex collectis sordidis quisquiliis, uti facere solent, sed ex lignis resinosis, bene olentibus paranda.
- δ. Indusia saponem lota, ut DIEMERBROECKIUS gg) singularem de hoc animadversionem fecit, cave ne mox post loturam induas, nam remanens in illis humiditas animum præbet ut recipiatur miasma facilius, sed prius suffumigio accensi sulphuris sunt imbuenda.
- ε. Vestes, lecti aliaque suppellex eorum, qui peste laborant, post mortem relicta, cane pejus & angue sunt fugienda, atque tutius comburenda cuncta sunt hh). Varia utensilia ex metallis facta, dummodo sint depurata, sine ulla suspitione in usum adhiberi possunt.
- ζ. Conclavia, in quibus peste infecti decubuerunt, convalescentibus, vel mortuis illis eo usque non sunt inhabitanda, donec probe perfusa aere puro, ac suffumigio depurentur, vel quando illa sunt lapidea, calce renovanda sunt.
- η. Sollicitate cavendum est, ne qui ægrotantes visitant, vel eorum curam gerunt, sua domo exeant, eodem vestiti amictu, quo, cum ægros inviserint, induti erant, atque si

gg) Pag. 148. lib. 2. cap. 3.

hh) DIEMERB. pag. 151. lib. 2. cap. 3.

in publicum prodeunt, gestent necesse est signa, per quæ quilibet illos cognoscens, diuturnum eorum effugiat consortium. Hoc apud Italos olim moris fuerat, atque publico edicto cautum, summaque cum cura observabatur. Quo pacto quilibet sibi necessaria comparare potest, nec salus publica aliquid exinde patietur detrimenti.

9. Nunquam visitandi sunt ægrotantes, nisi prius in eorum conclavibus excitentur suffumigia.
10. Cadavera a vespillonibus profunde sepulta calce viva insuper sunt adspargenda, ut eo citius fatiscant in humum.

§. XVIII.

Nunc ad curandi modum transibo, quem comprehendam duplici ratione :

Quo pacto procedendum cum hominibus peste infestis, ab initio per totum morbi decursum.

Qualia remedia durante morbo sunt administranda.

1mo Neminem practicoꝝ latet, morbum solis medicamentis tolli non posse, nisi adhibitis simul omnibus necessariis auxiliis; id quod præcipue in peste maximi momenti est, cum in ea non solum de salute unius hominis, quin imo publica agitur, nimirum ut æger conservetur, neque alios contagio inficiat. Quam ob rem ut utrique satisfaciamus scopo, nunquam imitari debemus eos, qui correptos morbo pestilentiali absque ullo discrimine publicis nosocomiis incarcerare solent. Sed sit nobis semper religioni, ne civem, qui muliere, liberis, propria domo atque re familiari gaudet, impie suis laribus privemus, ereptumque ex amplexibus familiæ ruditer trahamus in nosocomium, ubi si non morbo, moerore saltem confectus misere perit, neque

domus ægrotantis est claudenda ii) sed procedendum in hoc casu ea cum cautela, ut §. XVII monui: quâ adhibita æger suis in propriis requiescens thalamis, tranquille ferre potest morbum. Equidem hæc methodus naturæ legibus magis consentanea esse videtur, qua pestis faciliori opera in suo primordio suffocari queat; hac de re optime differuit clar. de HAËN kk), cujus verba hic allegare duco: “quis terroris panici incusabit gnaram horum plebem, quod pejus inferno has ædes horreant? & quis ob id non videt urbis pestilitatem augeri debere, ubi infima plebs civium scilicet pars maxima, ipsique minoris ordinis cives, hæc nosocomia veriti suffocant primordia morbi, quærelam supprimunt omnem, donec opportuni auxilii neglectu domus ægrotent insanabiliter? Quod si senatu jubente quiscunque civium pestis suspicione laborat, confestim a chara conjuge proleque beata violenter sejungitur, & in hæc receptacula lethi; suos nunquam revisurus conjiciatur! Profecto si inter omnia, quæ hanc publicam calamitatem exasperare solent, loimologici nihil nocentius tædio ac mœrore uno omnes ore meminerunt, spem vix ullam de eorundem salute, in venenatis latibulis concipiamus”.

Adducta argumenta, si quis attenta excutiet mente, satis perspectum habebit, nosocomia illis in casibus, ubi

ii) PARÆUS pag. 568. cap. 51. *je me contenterai d'ajouter ici, que cette maladie rend partout l'homme si misérable & infortuné, que sitot qu'il est soupçonné, sa maison, qui lui étoit lieu le plus sûr & le plus libre, lui sert d'un cruel prison; car on renferme dedans, sans qu'il puisse sortir, ni que personne y soit admise, pour le secourir &c.*

kk) Ratio med. Tom. I. cap. 10. *de feb. pestil.* p. 215.

pestis populosissimæ perniciem minatur urbi, plus damni, quam utilitatis allatura fore, præcipue si nullo habito discrimine ægrotantes in ea conjicerentur, atque si magistratus tantos labores, ac tot impensarum, quæ ad construenda nosocomia consumuntur, converteret in alias inevitabiles necessitates, quæ populo tunc temporis contingere solent, procul omni dubio in sublevandis ejus miseriis sua non excideret spe.

2do. Præstitis omnibus, de quibus superius egi, medicus ut plurimum occupatus esse debet, ut naturam ægrotantis, atque symptomata morbi rite cognoscat, iisdemque perspectis, quæ in tali casu remedia in usum vocanda sunt exhibeat.

α. Quam primum homo corripitur morbo pestilentiali, ad excitandas illius vires a materia morbifica oppressas sine ulla mora secetur vena, atque vesicatoria ad furas applicentur.

β. Exagitante vomitu, vel nausea, mox post venæ sectionem ad evacuandas impuritates primarum viarum, vomitorium propinatur; deinceps finito vomitu exhibetur remedium cardiacum; si rursus sequente die æger queritur de nausea ac molesta sensatione circa præcordia, non mediocre feret auxilium propinatum anti-phlogisticum laxans.

γ. Reliquis diebus exhibeatur cortex peruv. per se, vel cum radice serpentariæ virginianæ, contrajervæ, camphora; aliquoties de die repetito ad noctem, si nausea urget, medicamento cardiaco. Quæ remedia quilibet medicorum, urgente necessitate, juxta suum arbitrium dirigere potest.

δ. Bubones quam primum apparuerint, mox applicetur illis cataplasma emolliens, atque continuetur donec perveniant ad suppurationem; quod vesicatoria refert, æque ac cucurbitulas, quas plerique ad loca affecta applicare suadent, eorum usum, utpote in hoc casu mihi sus-

pectum omitto: nequeenim vellem sine ulla prævifa utilitate, ægrum atrocissimis doloribus vexari.

- Anthraces atque carbunculi, prout in ipso eorum exitu gangræna jam præsto est, profunde scarificentur, dein pulvere ex cort. peruv. gum. myrrh. sal. ammoniac. insperfo, fomentationibus antisepticis foveantur, propinato simul interne cortice peruviano. Si res feliciter cesserit, procedendum uti vulnera ab omni labelibera illud exigunt.

§. XIX.

Cui publicum bonum, salus, tranquillitas cordi est, is in abigenda peste, his tantummodo auxiliis minime acquiescit; sed omnes suos intendit nervos, ut cives continua, ac diuturna fruantur sanitate; nec minus, ac fœdere cum inimicis pacto, struit in limitibus suæ regionis arces, erigit propugnacula, ut semper sit paratus ad resistendum contra inimicorum invasiones. Pari quoque ratione pestilentia abacta ubique locorum, ad limites institui satagit quarantenas; quas nemo adveniens permeare absque debita inquisitione audeat. Institutum est sapientissimum, quod satis laudari nequit, quid autem in eo majorem animadversionem meretur, hic paucis pro virili excipiam verbis: Scopus instituendi quarantenas in eo consistit, ne contagium pestis irrepat in regionem; quamobrem eos, qui ex locis, ubi morbum pestilentialem grassari suspicio subest, adveniunt, in quarantenis per aliquot præfinitas septimanas indiscriminatim retinere in more est. Me iudice hæc opera est inanis. Quis enim mortalium tempus determinare valeat, quo præcise fomes morbi in corpore humano delitescens in conspectum veniet? quis tanta sagacitate pollet, ut miasma pestilentielle, quod nonnisi in corpore humano idque per suos

effectus solum in nostros sensus cadit, etiam advenarum mercimoniis, corporibus plane inorganicis, irretitum esse perspiciat? ideoque, ut vana hæc in examinando morbo contagioso instituta exulent, sequenti modo procedendum. Medicus ex suspectis advenientes locis visitans, si omnes reperit sanos, nulla superest necessitas, ut per longum tempus remaneant in quarantenis; si vero eorum quidam ægrotent, inquiret in genium morbi, eoque cognito iudicium ferat, an illis introitus concedi possit, nec ne. Quod vetustam usitatamque supellectilem refert, severa lege interdicens, ne quis eam trans limites in regionem ferre audeat. Hac ratione instituto tantæ utilitatis fit satis, neque transeuntibus ulla creatur molestia.

§. XX.

En B. L. mea de peste cogitata, non ex alieno fonte, sed propriis observationibus petita, quæ si tibi alicujus momenti modo utilitatisque esse videantur, ero contentus; rem enim me proposuisse scio, uti non una vice observare licuit; & me sincere cuncta recensuisse tunc demum agnosces, quum tristem illam mortalium sortem propriis oculis aliquando intueri continget.

OBSERVATIO I.

Anno 1771. initio mensis Novembris, exercitus præfidiarius Russorum hyberna egit in castello Demetrii, quo adlatis, diversis ex locis expugnatarum urbium Turcicarum, variis rebus, pestis per contagium excitata fuit. Quam ob causam exercitus, absque mora se contulit ad ripas fluvii Tanais, atque ibi castra locavit, eo consilio, ut exortum evitaret morbum. Interea temporis correpti fuerunt peste 280. milites; atque missi in nosocomium,

cujus cura mihi (prout eo tempore munus chirurgi præstiteram) demandata fuit: ubi in primis, sequens casus, qui ad hanc meam probandam dissertationem non parum contribuit, accidit.

Miles gregarius corripitur peste, atque altera die moritur, post ejus obitum omnes illius vestes, aliasque quas habuit res, comburere jussi: barbitonfor meo in hospitio habitans, insciis omnibus, furto abstulit marsupium coriaceum, quod prædictus miles, super nudum corpus gestavit; hic quoque sua ilia eodem cinxit, atque quinque diebus elapsis sui criminis poenam luit: nam non solum ipse correptus fuit peste, sed etiam meum servum, ac unum militem infecit, quorum conversatione usus fuerat. Eorum morbi historiam sigillatim recensebo.

1. Barbitonfor annorum ætatis 19. athletici corporis, primo die, quo peste infectus, anxietate laboravit insigni, vomuit; altera die bubones coloris lividi, in utroque latere colli circa jugulum apparuerunt, eodem die ad vesperam morte fuit oppressus.

2. Servus, annorum ætatis 17, sano robustoque corpore, afflictus morbo, prima die anxietate, capitis dolore vexabatur, atque erat temulenti instar, eademque die in conspectum prodiit bubo sub axilla sinistra, qui altera die disparuit, tertia die deliravit æger, vomuit atrum grumosumque sanguinem, atque media nocte expiravit.

3. Miles annorum ætatis 23 constitutionis corporis mediocris, correptus morbo pestilentiali, præter anxietatem & nauseam, bubones in utroque habuit inguine, deliravit decursu morbi immaniter, ut vix coerceri domo potuisset, donec bubones ad suppurationem pervenerint, postea feliciter restitutus fuit pristinae sanitati, atque quartus agitur annus, cum illum in legione pedestri Tulensi sanum reliquerim. His omnibus ægris adhibita erant remedia in dissertatione præscripta.

OBSERVATIO II.

Anno 1772 mense Januario, septem leucarum distantia a meo nosocomio institutum erat alterum, eam ob rationem, ut nemo neque ex castello Demetrii, neque ex aliis locis, ubi pestis grassabatur, adire posset exercitum, nisi prius in eo per aliquod tempus moram ageret. Non procul ab eodem nosocomio apparuit in oppido vicino morbus pestilentialis, quo infecti homines missi fuerunt in nosocomium. Chirurgus legionis equestris JAWEL, qui tunc temporis nosocomio præerat, visitans ægros, eos laborare putavit peripneumonia, ratione sputi cruenti, ac oppressionis pectoris, postridie unum ex illis mortuum submisit cultro anatomico, atque reperiens pulmones maculis albis obsessos, primario chirurgo SALTZER, qui nunc Petropoli est, retulit, præfracte interim negans eum morbum esse pestilentialem: subsequente die alterum cadaver dissecuit, sed domum rediens ipse corripitur febre mali moris signis stipata; scripsit itaque ad Saltzerum, ut aliquis chirurgorum ad eum curandum mitteretur. Egomet hanc provinciam nactus & adveniens illum tertia die durantis morbi offendi abiisse ad plures. Subchirurgus ejusdem nosocomii me certiore fecit, quod nuper defunctus in ipso morbi initio horripilationem, vomitum, postea petechias, ubique in superficie corporis efflorescentes, deinceps ad mortem usque diarrhæam cruentam, a depositione materiæ morbificæ ad intestina fuerit expertus.

OBSERVATIO III.

Ejusdem anni mense Novembre Chersonesi Tauricæ in urbe Keslew, quæ ad littora Pontus Euxini est, tres milites peste infectos, ab excubiis primariis in meum adduxerunt nosocomium, duos cum bubonibus inguinum, tertium cum carbunculo in regione lumbari sinistra, qui omnes

omnes altera die occubuerunt. Facta inquisitione in causam morbi detectum fuit, quod illi repertis in suo hospitio culcitris fuccida fartis (quæ procul dubio post obitum peste infectorum derelictæ erant), decubuerint super illas, atque exinde morbum contraxerint. Quam ob rem ne contagium ulterius suas propagaret vires, omnes istius hospitii res in acervum collectas comburere jussi, milites autem, qui una cum infectis erant, in suburbio domo spatiosa, atque undique aere libero perflata per aliquod tempus habitarunt, qua adhibita cautela, æque milites, ac tota populosa urbs, a peste conservata fuit.

OBSERVATIO IV.

Casus I. Anno 1773 hyberna egimus in subterraneis casis ad ripas fluvii Boristenis, prope castellum Kinburn. Vere appropinquante, venerunt ad subchiliarcham Begitczew ex Russia servi, qui iter facientes, transire debuerant loca, ubi pestis grassata fuit; & per sex integras septimanas ibi morati, nihilominus incolumes nostra habitacula adierunt. Octo diebus effluxis corripitur eorum unus febre cum bubone, in interna parte femoris sito mitissimis comitata symptomatibus, qua cessante, atque bubone ad suppurationem perducto, æger pristinam recuperavit sanitatem, absque ut aliquem sua labe infecerit.

Casus II. eodem anno in legione equestri Astrachanensi, in qua ab autumno in seram hyemem usque plerique militum febre pestilentiali perierunt, observatum fuit, quod in eadem illa legione, verno tempore eadem febris cum bubonibus adeo mitis evaserit, ut inde ægri feliciter convaluerint.

T H E S E S.

I.

Fistula ani ex causa hæmorrhoidali, aut cachexia orta non indiget operatione.

II.

In lithotomia calculi figura & situs melius digitis, quam instrumentis exploratur.

III.

In fracturis stricta deligatio periculi plena est.

IV.

Dato manuum accessu ad foetum, in utero hærentem, ejus quoque extractio possibilis est.

V.

In hemeralopia hepar animalium pro fomento adhibitum omnibus medicamentis externis præstat.

VI.

In hydrophobia cantharides interne exhibitæ mercurio vivo præferuntur.

VII.

Sulci in interna cranii superficie non a pulsu arteriarum sunt facti.

VIII.

Nulla fit metamorphosis larvarum in vera insecta, sed evolutio.

IX.

Homines submersi post quadrantem horæ resuscitari non possunt, exceptis, qui foramine ovali cordis patulo gaudent.

